

Eğitim ve İdeoloji İlişkisinin Milliyetçilik Açısından Değerlendirilmesi *

Evaluation of The Relationship Between Education And Ideology in Terms of Nationalism

ÖZET

Eğitim ve ideoloji arasında yakın bir ilişki vardır. Bu nedenle dünya genelinde uygulanan eğitim sistemlerinin her birinin belli bir ideolojiye sahip oldukları, eğitim anlayış ve uygulamalarının hakim ideolojiye göre şekillendiği görülmektedir. Bu makalede eğitim ve ideoloji arasındaki ilişkinin milliyetçi ideoloji açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede konuya ilişkin literatür taraması gerçekleştirilmiş, amaca uygun bulunan makale, kitap ve tezler betimsel analiz metoduyla incelenmiştir. Araştırma sonunda; milliyetçi eğitim ideolojisinin ulus devlet anlayışının değişmez bir parçası olduğu, bu eğitim anlayışında programların ve ders kitaplarının etkili birer araç rolü olarak kullanıldığı, milli birlik ve beraberliğin sağlanması, aidiyet duygusu güçlü bireylerin yetiştirilmesinin temel amaç olarak ifade edildiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: İdeoloji, eğitim, milliyetçilik, ders kitapları, müfredat

ABSTRACT

There is a close relationship between education and ideology. For this reason, it is seen that each of the education systems implemented throughout the world has a certain ideology and that educational understanding and practices are shaped according to the dominant ideology. This article aims to evaluate the relationship between education and ideology in terms of nationalist ideology. In this framework, a literature review on the subject was conducted, and the articles, books and theses found suitable for the purpose were examined by descriptive analysis method. At the end of the research, it was seen that nationalist education ideology is an unchangeable part of the nation-state understanding, that programs and textbooks are used as effective tools in this understanding of education, and that the main goal is to ensure national unity and solidarity and to raise individuals with a strong sense of belonging.

Keywords: Ideology, education, nationalism, textbooks, curriculum

GİRİŞ

Sosyal bir kurum olan eğitimin tarihi, insanlığın tarihi kadar eskiye dayanmaktadır. Bu süreçte eğitime tarihin farklı dönemlerinde değişik görevler yüklendiği bilinmektedir. Özellikle yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren eğitime daha çok insan davranışlarının biçimlendirilmeyle ilgili görevler yüklendiği görülmektedir. Günümüzde de eğitimle ilgili yapılan en yaygın tanımlamalarda eğitim, "bireyin davranışlarında kendi yaşantıları yoluyla, kasıtlı ve istedik değişme meydana getirme süreci" olarak tanımlanmaktadır (Ertürk, 1998: 28).

Tarihsel olarak değerlendirildiğinde gerek eğitimin tanımı ve de gerekse eğitim işlevleriyle ilgili geçmişten günümüze kadar olan dönemde yapılan tüm açıklamalar dikkate alındığında her ne kadar bunlar arasında farklılıklar dikkat çekse de eğitimle ilgili açıklamaların özünü benzer olduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle geçmişten günümüze eğitimle ilgili tanım ve açıklamalarda toplum tarafından arzu edilen birey, topluma uyum sağlayan birey önemle vurgulanmaktadır. Kişinin arzu edilen birey haline gelmesi ya da bireyin topluma uyum sağlaması için nelerin gerektiği gibi konularda eğitime yüklenen anlam ve eğitimin yerine getirmesi beklenen fonksiyonlar üzerinde egemen ideolojinin, önemli bir belirleyici olduğu söylenebilir. Buradan hareketle tüm siyasal iktidarların arzu ettikleri kişileri yetiştirmek, bu kişilerden oluşan bir toplum meydana getirmek için eğitime müdahalelerde buldukları, önceden belirlemiş olduğu amaçlar istikametinde bireyleri şekillendirdikleri görülmektedir (Akın ve Arslan, 2014). Buna göre eğitim bir kavram olarak, toplumu oluşturan bireylerin siyasal iktidar tarafından idealize edilen değer ve hayat biçimlerine, tutum ve alışkanlıklara uygun olarak toplumsallaştırılması süreci anlamına gelmektedir. Diğer bir ifadeyle devleti yönetenler, kendi istekleri doğrultusunda geliştirdikleri bilgi, değer, düşünce ve tutum yanında davranışları okullar aracılığıyla geliştirerek egemenliklerini sürekli kılmaya çabalamaktadırlar. Bu nedenle eğitimin ideolojik anlamda yeniden üretim işlevi gördüğü ifade edilebilir. Bu nedenle birçok düşünürü göre eğitim ve ideolojinin ayrılmaz bir ikili durumunda olduğu dile getirilmektedir (Güven, 2000; İnal, 2008).

Mustafa Güçlü¹
Önder Korkmaz²

How to Cite This Article

Güçlü, M. & Korkmaz, Ö. (2024). "Eğitim ve İdeoloji İlişkisinin Milliyetçilik Açısından Değerlendirilmesi" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:10, Issue:12; pp:2234-2243. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14569319>

Arrival: 26 September 2024
Published: 30 December 2024

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Kayseri, Türkiye, Orcid: 0000-0002-7565-3554

² Doktora Öğrencisi, Erciyes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri, Türkiye, Orcid: 0000-0003-0169-6655

Althusser (2008), eğitim ve iktidar ilişkisi ile ilgili oldukça dikkat çekici açıklamalarda bulunmaktadır. Ona göre, devleti yönetenlerin kendi egemenliklerini, düzenlerini devam ettirip, yeniden üretebilmek için iki aygıtı ihtiyaçları vardır. Bunlardan birincisi devletin baskı aygıtı olup zor kullanma gücüne sahip kurumlar devreye sokulmaktadır. Düzenin devamı ve yeniden üretilmesini sağlayan diğer en önemli bir aygıt da devletin ideolojik aygıtları olarak ifade edilmektedir. Althusser'e göre okul sisteminin devletin ideolojik aygıtları içerisinde önemli bir yeri bulunmaktadır. O, okulların ideolojik aygıtlar içerisinde en etkili kurum olduğu belirtmektedir. Çünkü Althusser'e göre okula giden çocukların dış etkilere en açık oldukları yaşlardan itibaren günlük sekiz saat olmak üzere uzun yıllar bünyelerinde tutan bu eğitim kurumlarının, çocukları arzu ettikleri ideolojiyle yetiştirme konusunda rakipsizdir.

Eğitimin çok sayıda işlevi bulunmaktadır. Bunlardan birisi kültürel işlevidir. Toplumlar varlıklarını devam ettirebilmek için kendi kültürel miraslarını yetiştirmekte olan yeni kuşaklara aktarmak zorundadırlar. Kültürel mirasın bu aktarılması işi gelişigüzel kültürleme ile olabildiği gibi kasıtlı kültürleme yolu ile de olabilmektedir. Kasıtlı kültürlemenin diğer adı da eğitim olarak bilinmektedir. Eğitim kurumları toplumun devamının sağlanabilmesi için bu kültürü yeni kuşaklara planlı ve programlı bir şekilde aktarmaktadır. Bunun yanında her toplum sağlıklı olarak gelişimini devam ettirebilmek, geleceğini sağlama alabilmek için ülkenin siyasal düzenine bağlı, ekonomik faaliyetlere katkı sağlayacak bireyler yetiştirmek zorundadır. Eğitimin bu işlevleri yerine getirebilmesi için eğitim politikaları geliştirilmektedir (Çalışkan, 2018). Okullarda uygulanmakta olan eğitim programları da eğitim politikası ve okullar arasında önemli bir köprü görevi görmektedir.

Eğitimin çok sayıdaki işlevi onun toplumsal anlamda ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Diğer bir ifadeyle eğitim toplumsal bir ihtiyaçtır. Sanayi devrimi okulların açılmasında, her bireye eğitim verilmeye çalışılmasında bir dönüm noktası oluşturmaktadır. Kısacası günümüzdeki okulların ortaya çıkışında sanayi devriminin etkili olduğu söylenebilir. Her toplumun ekonomik, siyasal ve felsefi anlamda yapıları birbirinden farklılık gösterdiği için her ülkede değişik eğitim akımlarının ortaya çıktığı söylenebilir (Aslan ve Topçu, 2010). Bu akımlardan birisi de milliyetçi ideolojiye uygun eğitim anlayışıdır. Bir ülkede uygulanan eğitimin hâkim ideolojiye uygun hareket etmesi beklenmekte olup, eğitim ve ideoloji arasındaki uyumun onun başarısında oldukça etkili olduğu söylenebilir. Bu çalışmada öncelikle eğitim ve ideoloji arasındaki ilişki açıklanmış, daha sonra bir ideoloji olarak mı?

EĞİTİM VE İDEOLOJİ İLİŞKİSİ

Eğitim ve toplum arasındaki ilişki karşılıklıdır. Nasıl ki eğitim bireyleri içinde yaşadığı toplum tarafından talep edilen bilgi, değer ve davranış ilkeleri doğrultusunda şekillendirmeyi amaçlıyorsa aynı zamanda sosyal bir kurum olan eğitimin kendisi de toplumda hâkim olan düşünce çerçevesinde gelişme göstermektedir (Kaygısız, 1997). Bu nedenle eğitilmiş insan sosyalleşmiş, diğer bir ifade ile var olan dünya ile uyumlu hale getirilmiş insan olarak ifade edilebilir. Toplumla uyumlu hale getirilmiş birey, egemen güçlerin amaçlarına uygun bir bireydir. Diğer bir ifadeyle toplumun huzur ve mutluluğu, toplumun içinde yer alan insanların, toplumdaki egemen güçlerin yaratmış olduğu dünya görüşlerine ne kadar uyduklarına bağlıdır. Bu çerçevede bireylerin toplumdaki egemen güçlerinin dünya görüşlerini, beklentilerini daha az eleştiri süzgecinden geçirmeleri beklenmektedir (Freire, 2013). Bilimsel araştırmalarda eğitimle ilgili yapılan tanımlamalar birbirinden farklılık gösterse de yapılan tanımlarının büyük çoğunluğunda eğitimin özellikle kişilerin topluma uyumunu sağlama yönüne vurgu yaptıkları görülmektedir. Eğitimin bireyi topluma uyumlu hale getirme işlevi toplumun, devletin daha kısa bir ifadeyle düzenin devamının sağlanmasında önemli bir araç rolü gördüğü söylenebilir.

Sanayileşme, ülke insanının geniş bir kesiminin eğitimden geçirilmesi ve devletin sistemli bir eğitim verme gerekçelerini ortaya çıkarmıştır. Kitlesele olarak verilen okul eğitiminin temel amacı, toplumu oluşturan vatandaş ve işçileri modern sanayinin ihtiyaç duyduğu şekilde yetiştirmektir. Çünkü sanayileşme sonrasında üretimin kitlesele olarak yapıldığı fabrika ve devlet kurumlarında son derece ağır şartlar altında saatlerce, sabırlı bir şekilde çalışarak kendilerinden istenilen üretimi gerçekleştirecek itaatkâr, uyumlu bireylere ihtiyaç duyulmuştur. Günümüzde batıda devlet denetimindeki okulların kuruluş tarihi incelendiğinde okulların bu pragmatik amaçlarla kurulduğu söylenebilir. Zamanla sanayi toplumunun ihtiyaçlarının artması ve çeşitlenmesi sonucunda, eğitim kurumları var olan toplumsal yapı ve ilişkilerinin devamlılığının sağlanması için örgütlenmiştir (Evkuran, 2009). Yapıcı'ya (2004) göre sanayileşme sonrasında bilim ve teknoloji alanında yaşanan gelişmeler yanında nitelikli işgücüne olan gereksinimin artması, çeşitli iş kollarında istihdam edilecek kişilerin eğitilmesini daha fazla gerekli hale getirmiştir. Tüm bu gelişmeler toplum içinde yaşayan insanların eğitilmesini, talep edilen özellikler doğrultusunda belli bir biçime sokulmasını gerekli hale getirmiştir.

Sosyal ve siyasal anlamda adeta bir kontrol mekanizması olan eğitimin modern devletle beraber geniş bir etki alanına hâkim olduğu görülmektedir. Eğitim, modern devletin öngördüğü biçimde; egemenlik, uluslaşma ve

merkezi açıdan güçlü iktidar ilkelerinin gerçekleştirilme alanı olarak görülmüştür. Sosyal bir kurum olan eğitim bu nedenle; sosyal ve siyasal kabulün, toplum içindeki statülerin, bireyin kişilik gelişiminin ve kişi olmasının önemli bir yolu olarak görülmektedir (Çetin, 2001).

Sanayi devrimi sonrasında eğitim ve ulus devlet arasındaki ilişki sonucu devleti yöneten siyasal iktidar, yaşanan toplumsal değişim ve dönüşümle beraber eğitime yeni bazı görevler yüklemiştir. Eğitime yüklenen bu görevlerin başında, toplumun istenen forma sokulması şeklinde olmuştur. Eğitim kurumunun kendisinden beklenen bu sorumluluğu yerine getirebilmesi için eğitimin artık alilerin kontrolünden alınarak devletin kontrolünde yürütülmesi gereken bir alan haline gelmesi gerekmiştir. Devleti yöneten siyasal iktidarların toplumsal alanda yaşanan ihtiyaçları kendi dünya görüşlerine uygun bir şekilde tasarlaması ve bu süreçte eğitime yönelik düşünce ve uygulamaları de etkilemesi kaçınılmazdır. Bunun yanında devlet yöneten siyasal iktidarların aynı zamanda eğitimin içeriği olarak nelerin öğretilmeye değer olduğu ile ilgili olarak gerekli tüm bilgi ve becerileri de kendi dünya görüşüne uygun bir şekilde kurgulaması gerekmektedir (Korkmaz, 2019).

Ertürk (1993) tarafından yapılan ve son döneme kadar çok sayıda eğitim bilimci tarafından kabul edilen şekliyle eğitimin “bireyin davranışlarında kasıtlı olarak istendik yönde değişiklik oluşturma süreci” olarak tanımlanması eğitimin işlevine ilişkin önemli işaretler barındırmaktadır. Eğitimin işlevi çerçevesinde toplumsal bir varlık olan insana kazandırılması gereken bu davranışların hangi davranışlar olacağı, bunların kimler tarafından kazandırılacağı gibi çok sayıda soru gündeme gelmektedir. Modern devletle beraber bu soruların en önemli cevabı devleti yönetme kudretini elinde bulunduran siyasal iktidarlar olmuştur. Bu nedenle devleti yöneten egemen güçlerin etkilerinin eğitim sisteminin genel amaçlarından okullarda verilen derslerin içeriklerine kadar yansıdığı görülmektedir (Akın ve Arslan, 2014).

Eğitim, bazı toplumsal amaçlara ulaşmada önemli araçlardan birisidir. İnal'a (2004) göre eğitim kurumu, bazı toplumsal kurumlar tarafından bazı amaçlara ulaşmada bir araç olarak kullanılabilirdiği ve buna göre bir içerik kazandığı ileri sürülmektedir. Diğer bir ifadeyle eğitim, sadece kişilerin gelişimi için bilgi, mutluluk vb. amaçlarla yapılan bir etkinlik olmaktan ziyade buradaki bilgi aktarma faaliyeti belli bir bağlam çerçevesinde ve belli baskın gruplarının dünya görüşünün etkisi altında şekillenen bir kurum olarak değerlendirilebilir. Elbette toplumdaki baskın grupların en başında geleni ve en önemlisi devlettir.

Eğitimsel faaliyetlerin sonucunda bireylerin belli bir dünya görüşü çerçevesinde kalıplara sokulmaya çalışılması bazı eleştirilere neden olmaktadır. Eğitim konusunda yapılan bu eleştirilerin yoğunlaştığı yer daha çok eğitim kurumlarının ideolojinin önemli araçlarından birisi olmasıdır. Yapılan bu eleştirilere göre hakim ideolojiye göre yapılan eğitimle, eğitim kurumlarında bireyler kontrol edilmekte, baskı altında tutularak disipline edilmekte ve devleti yöneten siyasal iktidarla uyumlu hale getirilmektedir. Devletin kendisi eğitim kurumlarında hakim ideolojiyi toplumsal kültürün yerleştirilmesi, simge ve kavramların işlenmesi ve korunmasında, toplumun düzenlenmesinde önemli bir araç olarak kullanmaktadır (Çetin, 2001).

Siyasal iktidar, kendi ideolojisinin eğitim kurumlarında etkili bir şekilde işlev görebilmesi için bazı araçlar kullanır. Bu nedenle devlet, hakim ideolojinin eğitime yön verebilmesi için; öğretmen yetiştirme, ders kitapları, eğitim-öğretim ortamlarının oluşturulması ve tören-kutlamaların yapılması gibi birçok eğitim aracına etki etmektedir. Devletin bunu yapmasının bir çok nedeni bulunmaktadır. Devlet her şeyden önce toplumsal alanda meşruiyetini sağlamak, bunu sürekli hale getirmek için ideolojisi doğrultusunda yapılacak olan eğitim gibi araçları kullanmaktadır. Devlet, kendi ilkelerini topluma benimsetebilmek için en uygun zemini ideolojisine uygun bir eğitimle sağlamaktadır. Toplum içinde birlik ve bütünlük yanında uyumun sağlanmasında ideoloji önemli bir harç rolü görmekte olup bu süreçte hakim ideolojiye göre yapılan eğitim önemli görevler üstlenmektedir. Devletin geleceğini güvence altına alınmasında eğitim politik anlamda işlevi görmektedir. Devletin bunu yapabilmesi, toplumu kontrol edebilmesi için ideoloji ve eğitim önemli araç rolü görmektedir (Çetin, 2001). Bu nedenle devletin konumu koruma ve güçlendirmede ideoloji ve eğitimin bir araç rolü gördüğü söylenebilir.

Eğitim, devletin kendi varlığını korumak ve meşruiyetini sürdürmek için kurmuş olduğu kurumların başında gelmektedir (Güven, 2000). Bu durum, eğitim ve hakim ideolojinin sürekli bir ilişki içerisinde olmasının en temel gerekçelerinden birisidir. Bunun için devleti yöneten siyasal iktidar farklı araçlar kullanarak kendi ideolojisine uygun bir eğitim anlayışını okullarda uygulamaya çalışmaktadır. Toplumsal düzenin sağlanması ve devamı için ideoloji önemli görevler üstlenmekte olup eğitim kurumları da bu ideolojinin en önemli uygulama alanlarının başında gelmektedir.

Eğitimin önemli işlevlerinden birisi de politik işlevidir. Devlet, eğitimi bu çerçevede önceden belirlediği ideolojik amaç ve ilkelere uygun olarak toplumsal düzeni sağlamak amacıyla kullanmaktadır. Sanayileşme sonrasında devlet, önceden dini kurumların sağladığı eğitimi onların elinden alarak kendi üzerine almış, toplumun eğitim ihtiyacını kendisi sağlamaya çalışmaya başlamıştır. Sanayileşme sonrasında toplumun modernleşmesinde siyasi kültür önemli

rol oynamış, bu süreçte ulus devlet oluşumunda, toplumun kontrol edilmesinde, toplumu oluşturan bireylerin devlete olan bağlılıklarını kuvvetlendirilmesinde, devletin kutsallaştırılarak meşruiyet kazandırılmasında eğitim aracı kullanılmıştır.

Althusser, Devletin yöneten siyasal iktidar; kendi varlığını sağlamlaştırmak, varlığını devam ettirebilmek için bazı baskı ve ideolojik aygıtlara sahiptir ve bunları amaç ve ilkeleri doğrultusunda oldukça yoğun bir şekilde kullanmaktadır. Çünkü devletin varlığını sağlam temellere dayandırması ve bu varlığını sürdürmesi için baskı ve ideolojik aygıtlara oldukça ihtiyacı bulunmaktadır. Bilindiği gibi hukuk ve mahkemeler yanında polis ve ordu gibi kurumlar devletin önemli baskı aygıtları olarak işlevde bulunmaktadırlar. Bunun yanında aile ve eğitim yanında din gibi sosyal kurumlarda devletin ideolojik aygıtları olup devleti yöneten siyasal iktidarın meşruiyetinin sağlanmasına hizmet etmektedirler (Althusser, 2019). Eğitim kurumu, toplumu oluşturan bireylere toplumsal amaçlar doğrultusunda kimlik kazandırmada en etkili egemenlik alanı olarak ortaya çıkmaktadır.

Devletin kendi ideolojisine uygun olarak eğitimin yapı ve içeriğini belirlemesi bazı sonuçlar ortaya koymaktadır. Eğitim aracılığıyla devlet, bireyin toplum içindeki rollerinin belirlenmesinde, kurumlar yanında bireylerin toplumsal örgütlenmesinde önemli etkilerde bulunmaktadır. Sosyal bir kurum olan eğitim yapı ve işleyişinde diğer sosyal kurumların önemli etkisi bulunmaktadır. Bunun yanında eğitim kurumu da diğer sosyal kurumların organizasyonu ve işleyişinde önemli etkiye sahiptir. Eğitim kurumunun hakim ideolojiye göre yönlendirilmesiyle beraber toplumsal kurumlar resmi ideolojiye uygun olarak yeniden üretilmektedir. Toplumsal kurumlar tarafından gerçekleştirilen etkinlikler bireyler üzerinde önemli bir etkiye sahip olup, eğitim kurumunun bireyleri yönlendirici gücü de dikkate alındığında bu kişilerin resmi ideoloji ile donatılacakları son derece açıktır. Buradan hareketle toplumu oluşturan bireylerin kişilikleri yanında sosyal rollerinin de resmi ideolojiye göre oluşturulması oldukça önemlidir. Böylelikle siyasal iktidarın gücü adeta yeniden üretilebilmektedir (Copeaux 1998). Böylelikle devlet, eğitimi kendi ideolojisine uygun olarak uygulamaya sokarak bireylerin toplumsal düzenle barışık olmasını sağlamakta, devlete sahip çıkan ve koruyan bireyler yetiştirmiş olmaktadır.

Sanayileşme sonrasında devletin eğitime karşı ideolojik açıdan yönlendirmelerinde ve bu konuda gerçekleştirdiği uygulamalarda artmış olduğu görülmektedir. Sanayileşme süreci bir çok açıdan toplumu etkilemiştir. Sanayileşme dönemiyle birlikte ortaya çıkan ulus devletlerde birlik ve beraberlik yanında ortak değer ve anlam oluşturma önemli hale gelmiş, bunların toplumu oluşturan kişilerde yerleşmesi ise eğitimi önemli hale getirmiştir. Diğer bir ifadeyle bir toplumun milletleşme sürecinde gerekli olan ortak değer ve anlam oluşturma süreci ancak eğitimle mümkün hale gelmiştir. Bu nedenle devlet, eğitimi kontrolü altında tutmak istemiş, toplumda eğitime olan ihtiyaç ve devlet müdahaleleri özellikle sanayinin giderek gelişmesi ve refah düzeyinin de artmasıyla daha da artmıştır. Sosyolojik açıdan birçok gelişmelere neden olan sanayileşme süreci toplumda işgücüne olan ihtiyaç arttırmış, bu ihtiyacın giderilmesinde eğitim önemli bir araç rolü oynamaya başlamıştır. Bu nedenle de eğitimin toplum geneline yayılmaya çalışılmış, verilecek olan eğitimin ise resmi ideoloji çerçevesinde yapılması gerekli olmuştur. Toplum geneline yayılan eğitimin resmi ideolojiye göre şekillenmesi devlet ideolojisinin tüm toplumu etkilemesine neden olmuştur (Öztürk, 2009).

İdeoloji ve eğitim arasındaki ilişki sürecinde bazı araçlar öne çıkmaktadır. Bunlar üç başlık altında verilebilir. Bunlar;

- ✓ Okul,
- ✓ Öğretmen,
- ✓ Müfredat olarak üç başlıkta ele alınabileceği düşünülebilir.

Bir eğitim kurumu olarak okullar eğitim ve öğretiminin gerçekleştirildiği resmi öğretim kurumları olarak kendisini göstermektedir. Okulların devlet ideolojisi açısından öne çıkan en önemli özelliği, ideoloji ve eğitim arasındaki ilişkinin görüldüğü mekânsal alanlar olmalarından ileri gelmektedir. Okulun ideolojik anlamda işlevini yerine getirebilmesinde devletin resmi ideolojisine göre yetiştirilmiş öğretmenler ön plana çıkmaktadır. Öğretmenler statü olarak değerlendirildiğinde öğrenci gözünde bir otorite, bilgelik özelliği gibi yönleriyle dikkat çekmektedir. Bu durum ise öğretmenin öğrenciler tarafından doğal bir şekilde uymalarını, itaat etmelerini gerekli hale getirmektedir. Eğitim kurumlarının en önemli unsurlarından olan öğretmenlerin ideolojik açıdan ortaya koydukları söylemler belli bir süre sonra öğrencide var olan örtük öğrenmeyi daha üst seviyede bir tutuma dönüştürme etkisi gösterebilmektedir. Tüm bu durumlar öğretmenlerin ideoloji ile eğitim arasındaki ilişki sürecinde ne kadar önemli bir yere sahip olduklarını göstermektedir (Akın ve Arslan, 2014).

Bir eğitim kurumu olarak okullar, eğitim ve ideoloji ilişkisinde özellikle resmi ideolojinin kurumsal hale gelmesinde ve genç nesillere yayılmasında önemli bir işlev yerine getirmektedir. Bu nedenle okulların resmi ideolojiden bağımsız hareket etmesi düşünülemez. Bu nedenle okulların daha dikkat çeken kurumlar haline

gelmeleri sadece verdikleri eğitimler nedeniyle değil aynı zamanda onların yüklenmiş oldukları ideolojik anlamdan da ileri gelmektedir.

Aile ve resmi ideolojinin etkisi altında bulunan okullar her ne kadar birbirini desteklemesi gerekse de ailede verilen eğitim ile okullarda verilen eğitim arasında bazı farklılıkların olduğu görülmektedir. Her şeyden önce aile içinde çocuklara verilen eğitim herhangi bir müfredattan ziyade yaşamın doğal akışı içinde verilmektedir. Fakat okullar da planlı, programlı ve sistemli bir eğitim verilmektedirler. Okullarda uygulanmakta olan eğitim ve öğretim programları eğitim politikası ve uygulama arasın da bir köprü görevi görmekte, eğitimin tamamen hâkim ideolojiye göre yapılmasını ve kontrol edilmesini hedeflemektedir (Akın, 2012).

BİR İDEOLOJİ OLARAK MİLLİYETÇİLİK

Bir ideoloji olarak milliyetçiliğin ortaya çıkışında sanayileşme dönemi oldukça büyük bir etkiye sahiptir. Modernizm, sanayileşme süreciyle birlikte kendisini göstermiş ve milliyetçi ideolojinin ortaya çıkışında önemli rol üstlenmiştir. Diğer bir ifadeyle milliyetçi ideoloji sanayileşme dönemi sonrasında ortaya çıkan bir ideoloji olarak görülmektedir. Gellner (1992) tarım toplumuna etkide bulunan iki farklı örgütlenme biçiminden söz etmektedir. Bunlardan birincisi merkezi egemen otorite iken ikincisi de yarı özerk yerel birimler olarak ifade edilmektedir. Ona göre bu yapı milliyetçilik akımının ortaya çıkmasında etkili olmuştur.

Milliyetçiliğin ortaya çıkışı ile ilgili bir diğer görüş ise İngiltere’de daha çok ekonomik temelli bir şekilde ortaya çıkmış olduğu yönündedir. Bu görüşe göre Sanayi Devrimi sonrasında ortaya çıkan ekonomik dönüşüm araçları toplumsal alanda görülecek olan dönüşümü beraberinde getirmiştir. Yani Sanayi Devriminin ulus-devlet fikrinin ortaya çıkışını tetiklediği söylenebilir.

Milliyetçiliğin politik ve kültürel olmak üzere iki farklı türü olduğunu ifade etmek gerekir. Politik milliyetçilik milli devletin kurulması ve bu devletin devamını esas alan bir politik programla ilgilidir. Fikri temelleri Herder ve Fichte gibi Alman düşünürlerine dayanan kültürel milliyetçilik millet etnik ve kültürel bir varlık olarak tanımlanmasına dayanmaktadır. Kültürel milliyetçilik insan topluluklarının ya da milletlerin sahip oldukları özellikleri ve nitelikleri kültüre bağlayan bir kütürcülük biçimi olup milli kültürün son derece önemli olduğuna vurgu yapmaktadır (Cevizvi, 2010).

Milliyetçiliğin tarihsel gelişimine bakıldığında liberal, muhafazakar ve yayılmacı milliyetçi türlerinin varlığı görülmektedir. Liberal milliyetçiliğe göre insanlığın doğal olarak bir milletler topluluğuna bölündüğünü, her milletin ayrı bir kimliğe sahip olduğunu ve bu yüzden de milletlerin organik cemaatler olduğu ileri sürülmektedir. Liberal milliyetçilik, Rousseau’dan alınan her milletin egemenlik haklarına sahip bir politik topluluk olduğu ilkesine dayanmaktadır. Liberal milliyetçilikten sonra ortaya çıkan muhafazakar milliyetçilikte ise vatanseverlik duygusundan hareket edilmekte, kamu düzeni ve toplumsal ahenk potansiyelini temele almakta, geleneğe büyük önem atfetmektedir. Milliyetçiliğin üçüncü biçimi olan yayılmacı milliyetçilik ise ilk olarak 19. Yüzyıl sonlarında ortaya çıkmakta, daha çok militarist ve saldırgan bir karakter göstermektedir (Cevizci, 2010).

Millet ve milliyetçiliğin ortaya çıkışının modernizm sonrasında olduğunu dile getiren bazı milliyetçilik kuramcıları vardır. Hobsbawm, Smith ve Gellner bu kuramcıların öncülerindedir. Özellikle modernleşme sonrasında ortaya çıkan bazı sınıfların iktisadi anlamdaki özerkliği ve bunların rahatça ticaret yapabilme isteği için bunu sağlayabilecek güvenli ortamlara gereksinim duyulmuştur. Bunun için hem düzen ve de hem güvenliği temin edebilecek belirli bir merkezi otoriteye ve de ulusal bir devlete gereksinim duyulmuştur (Huberman, 1982).

Bir ideoloji olarak milliyetçilik, temelinde millet olgusunun yer aldığı bir düşünce biçimi, bir ideolojidir. Her ideoloji gibi milliyetçilik de belirli bir tarihsel arka plana sahiptir. Bu arka plan genellikle, milliyetçilik-modernleşme ilişkisinden hareketle, modernite öncesi/pre-modern/feodal dönem olarak adlandırılmaktadır. Her dönem gibi feodal dönemi de oluşturan iktisadi, sosyal, kültürel ve siyasal faktörler süreci belirlemiştir” (Öncel, 2011: 35- 36).

Bir ideoloji olarak milliyetçiliğin öne çıkan bazı özellikleri, onu karakterize eden kavramlar bulunmaktadır. Milliyetçilik akımının ortaya çıkabilmesi için bazı gereklilikler bulunmaktadır. Özellikler belli bir millete olan bağlılık ve aidiyet duygusu milliyetçilik ideolojisinin başta gelen önemli gereklilikleri olarak ifade edilebilir. Sadece millete olan aidiyet ve bağlılık ise milliyetçiliğin ortaya çıkması için tek başına yeterli olamamaktadır. Bunun yanında bu toplumun ayrıca kendisini var olan diğer toplumlardan farklı olarak tanımlayıp ifade etmesi, dil ve etnik köken yanında ortak tarih gibi bazı kavramların birleştirdiği bir unsur olarak görmesi de gerekmektedir. Ayrıca milliyetçiliğin ortaya çıkışı için bir milletin ulus olduğunu ortaya koyacak bir aydınlar kesimin de gerekli olduğu söylenebilir. Yine milliyetçiliğin ortaya çıkabilmesi için millet tanımına gereksinim duyulmalıdır (Erdoğan, 1999).

Gellner, milliyetçilik tanımının devlet ve ulus terimlerinden geçindiğini belirtirken, milliyetçiliği siyasal meşruiyet kuramı olarak ifade etmektedir. Bu kuram iki şeyi öngörmektedir. İlki, etnik sınırların siyasal sınırları aşmamasıdır. İkincisi ise, etnik sınırların yöneticiler ile halkı ayırmamasıdır. Bu tanımın beraberinde Gellner eserinde sanayi toplumunun gerekliliklerinden olan eğitime dikkat çekmektedir. Sanayi toplumunda birey, eğitimle kimlik edinmektedir. Bu noktada toplumda devamlı eğitimle ve okuryazarlıkla oluşan bir üst kültürün gerekliliğinden söz eder. Üst kültürün oluşmasıyla artık, çeşitlilik içeren ve okuryazar olmayan bir kültürden söz edilemez (1992, s.20, 22, 74-77). Gellner'in bir başka eserindeki ifadeleri ise ortak bir kültürün gerekliliğinin milliyetçilikle bağlantısını ortaya koymaktadır. Ona göre, modern insan konumunu kendisi oluşturur. Bu süreçte etrafındakilere kendi şartlarını anlatırken toplumun diğer insanlarıyla aynı kuralları benimsemek zorundadır. Ortak bir üst kültürün önemi bu noktada ortaya çıkmaktadır. Bundan böyle kültür toplumsal katılımı sağlama işlevi görmeye başlamaktadır. Bu kültürel ortaklık milliyetçi bir kimlik oluşturur. Kültür ile toplumun birimlerinin uyumu hayatın yegâne gerçeği olur. Bireyler bu uyumun sağlanması ve korunmasına önem vermelidir. Bu durumda milliyetçi kimlik benimsenir (2012, s.7-8). Gellner'in ifadelerinde vurgu yapılan noktalara bakıldığında, toplumu oluşturan kültürel unsurların devlet sınırları içinde benimsenmesinin ve bu kültürel unsurların, modern toplumun gereklilikleri çerçevesinde eğitim aracılığıyla birleştirici bir yapıda inşa edilmesinin milliyetçilik olarak adlandırıldığı çıkarımı yapılabilir. Buna ek olarak Hobsbawm, milliyetçiliğin modernleşmenin bir işlevi olarak geliştiği fikrinin yaygınlaştığından söz etmektedir (2017, s.119).

Anthony D. Smith ise milliyetçiliğin birkaç anlamına değinmektedir. Ona göre milliyetçiliğin taşıdığı ilk anlam, ulusların ve ulus-devletlerin kurulması ve sürdürülmesidir. İkinci anlam, ait olma bilinciyle ilgiliyken, üçüncü anlam ulusa ait bir dilin olmasıdır. Son iki anlamda milli irade ve milli amaçlar konu edilmiştir. Bu maddelerde milliyetçilik bir ideoloji ve toplumsal ve siyasi hareket olarak tanımlanmıştır. Milliyetçiliği; sanayileşme ve modernleşme bağlamında tanımlayan kişiler gibi Smith de milliyetçiliğin, zamanın ruhuna ait olan bir tarafının olduğunu ifade etmekle beraber buna benzer oranda geçmişle ilişkili oluşuna da dikkat çekmektedir. Burada, milliyetçiliğin daha eski motifler ve fikirlere bağlı oluşu ifade edilmektedir. Bu ifadelerle Smith, milliyetçiliğin bir kültür biçimi olarak da görülebileceğini belirtmiştir (1994, s.118).

MİLLİYETÇİ İDEOLOJİNİN EĞİTİM ANLAYIŞI

Eğitim ve sosyalleşme kavramları birbirleriyle yakından ilişkili kavramlar olarak bilinmektedir. Zaman zaman bu kavramların birbirlerinin yerine de kullanıldığı durumlar da söz konusu olabilmektedir. Toplumsallaşma sürecinden geçen bireyler içinde buldukları toplumsal grup veya kurumsal yapı ile bütün hale gelirler. Bir süreç olarak toplumsallaşma, sosyal ilişkiler ağının bütünü kapsamında yer alan karmaşık bir süreç olarak değerlendirilebilir. Bireyin toplumsal bir varlık haline gelmesinde önemli olan bu süreç, sosyal, ekonomik, kültürel, ve siyasal gibi tüm sosyal kurumlarla ilişkili durumdadır. Sosyalleşme sürecinde kişi, toplumsallaşma sürecinde yer alan etkenlerinin dünya görüşüne göre şekillendirilir. İşte sözü edilen bu dünya görüşü ya da bakış açısına ideoloji adı verilmektedir (Kaplan, 2005).

Eğitim, en önemli sosyal kurumlardan birisidir. Her ideolojinin eğitim amacı, yetiştirilmesi düşünülen ideal insan tipi, ideal insanın eğitilmesinde hangi ortam ve öğretim yöntemlerinin kullanılması gerektiği, hangi bilginin daha değerli görüldüğü gibi konularda farklı görüşleri bulunmaktadır. Bu nedenle her ideolojinin farklı bir eğitim anlayışının olduğu söylenebilir. Bu ideolojilerden birisi de milliyetçiliktir.

Milliyetçilik, mili kimliğin politik ve kültürel olarak tanınması gereken bir temel olduğunu, milletin özerklik ve/veya egemenlik haklarına sahip bulunduğunu, milletin her bir bireyinin bu hakları savunmak için bir araya gelmeleri gerektiğini öne süren bir ideolojidir. Çok farklı tanımları olan milliyetçiliğin özünde iki temel yaklaşımın olduğu düşünülebilir. Bunlar; a. Toplumunu oluşturan bireyler kendi kimliğini üyesi olduğu millete göre tanımlar, b. Birey siyasi iktidarın kaynağı olarak millettten başka meşru güç tanımayıp sürdürme amacındadır (Cevizci, (2010). Buradan hareketle milliyetçiliğin millete duyulan aidiyet ve bağlılıkla yakından ilgili olduğu ifade edilebilir. Ayrıca milliyetçiliğin siyasi anlamda da milli egemenlik anlayışına dayalı bir devletin kurulması ve kurulan bu devletin devam ettirilmesine yönelik bir siyasi program olduğu söylenebilir.

Milliyetçi ideolojinin temel odak noktasını oluşturan kavramların başında ulus kavramı gelmektedir. Bunun yanında bir ideoloji olarak milliyetçilik; ulusal kimlik yanında bazı kavramlara vurgu yapmaktadır. Milli birlik ile kardeşlik kelimeleri vurgulanan bu kavramların başında gelir. Milliyetçi ideolojinin hakim olduğu toplumlarda bu kavramlar sürekli vurgulanarak yaygınlaştırılmaya çalışılır, toplumun bir bütün olarak bu kavramlar etrafında kenetlenmesini sağlar. Milliyetçi ideoloji amaç bakımından değerlendirildiğinde ise devletin politik birliğini garanti altına alma, var olan ortak özelliklerden yola çıkarak birlik olmak gibi hedefler ortaya koyduğu söylenebilir (Kasimoğlu, 2013).

Milliyetçiliğin çok farklı tanımları olsa da bu tanımlarda ortaya çıkan bazı ortak özellikler dikkat çekmektedir. Bunlar maddeler halinde şu şekilde ifade edilebilir (Sargent, 2009):

- ✓ Bireyin bir grubun parçası olarak ulusal bilince ve bu konuda farkındalığa ulaşması,
- ✓ Bireyin grupta özdeşleşmesi,
- ✓ Coğrafi anlamda bir tanımlamanın yapılması,
- ✓ Vatanseverlik duygusu.
- ✓ Mensubu olduğu grubu geliştirmek için eylem talepleri.

Milliyetçilikle ilgili yapılan tanımlar ve açıklamalardan sonra milliyetçi ideolojiyi esas alan bir eğitimin temel amacının hem milleti hem de devletine bağlı kalan bireyler yetiştirmek olduğu görülmektedir. Eğitim politikası ve okullar arasındaki köprüyü de eğitim programlarının kurduğu söylenebilir. Milliyetçiliği esas alan bir eğitim programının da ahlak ve tarih öğretimini ön planda tuttuğu söylenebilir. Yine milleti oluşturan bireylerde milli bilincin oluşturulması, milli birlik düşüncesinin öğrencilere aktarılması, biz duygusunun tesis edilmesi milliyetçi bir eğitimin öne çıkan özellikleri olarak dikkat çekmektedir.

Eğitimin en önemli işlevlerinden birisi siyasal işlevdir. Her devlet kendi varlığını, ideolojisini yetiştirmekte olan nesillere aktararak sağlama almaya çalışır. Eğitim programı ve okulların yaygınlaştırılması ile ideolojinin bireylerde yerleşmesi oldukça kolay hale getirilmiştir. Cumhuriyet döneminde Türkiye’de istenilen vasıflara ve ideolojilere uygun insanı yetiştirmede eğitim en önemli araçlardan birisi olmuştur.

Bir ülkede eğitim programları, ders kitabı ve yönetmelikler yanında eğitimle ilgili ders dışı faaliyetler uygulanmakta olan eğitim sisteminin önemli unsurlarını oluşturmaktadırlar. Kanbolat’a (2017) göre Türkiye’de cumhuriyetin başından itibaren Türklük ve modern hayat tarzı eğitim sistemini oluşturan bu unsurlarda sürekli olarak ön planda tutulmuştur. Buradaki Türklük kavramı ile halkın birlik ve beraberlik içerisinde Türk vatandaşlığı çatısı altında tutulmaya çalışılmasının temel amaç olarak görüldüğü düşünülebilir. Buradan hareketle eğitimin öne önemli amacının da dil ve kültür birliği sağlayarak uygar bir toplumun yaratılması olduğu görülmektedir. Ona göre eğitim politikalarını ile ilgili konularda “ milli eğitim” kavramının çok sık olarak kullanılması önemlidir.

Osmanlı İmparatorluğu çok uluslu bir yapı özelliği göstermektedir. Osmanlı sonrasında kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nde ise daha çok Türk unsuruna yer verilmiş, eğitim anlayış ve uygulamaları yanında kültür politikaları da bu esasa uygun bir anlayışla belirlenmiştir. Cumhuriyet döneminde milli kimliğin inşasına önem verilmiş, bunun için de milliyetçi ideolojiyi esas alan bir eğitim temele alınmıştır (Şahnağil (2016). Bilindiği gibi ulus devletlerde uygulanan eğitimin en önemli amaçlarından birisi de bireylerin başka toplumlardan ziyade özellikle kendisine bağlı, aidiyet duygusu kuvvetli bireylerin yetiştirilmesidir.

Sadker ve Sadker’a (2000) göre okullar önemli rolleri yerine getirmektedirler. Ona göre okullar toplumun bilgisi ve görgüsü yanında onun kültürünü de yansıtırken bireyi topluma hazırlama işinde devletin resmi ideolojisinden hareket etmekte, etkilenmektedir. Amerikan okullarında sadece ABD ve İngiltere’den yazarların eserleri okutulurken diğer ülke yazarlarına yer verilmemesi buna örnek olarak verilebilir. Yine Amerika’da okullarda öğrencilere derslerde demokrasi kavramı öğretilirken, Afganistan gibi bazı yerlerde ırksal ve dinsel gibi baskıların yapıldığı özellikle belirtilir. Bu şekilde işlenen derslerde zaman zaman milliyetçilik duyguları zirveye çıkarılırken bu konuda tolerans oldukça azaltılmaktadır.

Tarihsel gelişim açısından ele alındığında 18.yy.’ın ortalarına doğru başlayan milliyetçilik akımı, milli karakteri oluşturma konusunda okullara önemli görevler yüklemiştir. Özellikle yeni bir millet oluşturmak için gerekli olan eğitim reformunun gerçekleştirilmesi ülkeyi yöneten liderler tarafından dile getirilmekte, bu şekliyle de toplum üzerinde sosyal kontrol kurulması öngörülmektedir. Bir topluluktan millet kurulması ihtiyacı, devleti, gençleri yetiştirmeye yöneltmiştir. Önemli düşünürlerden Benjamin Franklin halk dini adını verdiği milliyetçilikle toplumun homojenliğe ulaştırılması hedeflenmiş, ülkede yaşayan vatandaşların daha homojen olmaları halinde devletin birliğinin sağlanması ve devamının sağlanmasının mümkün olacağına inanılmıştır (Vallance, 1973/74).

Bir ülkede resmi ideolojinin meşruluğu konusu, özellikle ulus devletin kendi varlığını koruyabilmesi açısından önemlidir. Meşruluk konusunda en önemli araç ise eğitim olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle ulus devletlerin tamamında eğitime oldukça önem verilmekte, yetiştirilecek olan genç neslin hakim ideolojiye uygun bir şekilde yetiştirilebilmesi için öğrenim sistemini giderek uzatma çabası görülmektedir. Devlet kendi varlığı ve kökenini toplumu oluşturan bireylerin gözünde yüceltmek için okullarda yer verdiği örtük program (hidden curriculum) aracılığıyla milliyetçilik duygularının öğretmeye çalışmakta, zaman zaman gerekli olduğu durumlarda bazı bilgileri yanlı olarak verebilmektedir (Türedi, 2008) .

Bir ülkede hakim ideolojinin eğitimi etkilemesi konusunda en önemli araçlardan birisi de ders kitaplarıdır. Tüm ideolojilerde olduğu gibi milliyetçi ideolojinin etkisi altında yer alan bir eğitimde de ders kitapları önemli bir araçtır (Parlak, 2005). Ders kitapları özellikle milli kimliğin inşasında, vatandaşı olma bilincinin oluşturulmasında ve devletin ideolojisinin meşruluğunun sağlanmasında önemli bir görevler üstlenmektedir. Bu çerçevede ders kitapları yer verdikleri bilgilerle sosyal gerçekliğin adeta yeniden kurulmasında etkin rol oynamaktadır.

Türk milliyetçiliğinin oluşturulmasında eğitim kurumlarında okutulan ders kitaplarının önemli görevler yerine getirdiğini belirten çok sayıda araştırma bulunmaktadır (Babahan, 2014; Eranlı, 2003; Küçükali, 2018). Bu araştırmalarda cumhuriyetin kurulmasının hemen ardından yazılan tarih kitaplarının siyasal amaçla yazılmaları bu durumun bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Cumhuriyetin başlarında eğitim kendisinden beklenen temel görevi yerine getirmekten ziyade daha çok resmi ideolojin ve ulusal kimliğin pekiştirilmesi rolünü üstlenmiştir. Çünkü yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin ayakta kalması ulusal kimliğin inşasıyla mümkündür. Bu nedenle eğitimin milli olmasına büyük ihtiyaç duyulmuştur (Korkmaz, 2019).

Cumhuriyetin kurulmasıyla beraber toplumu meydana getiren bireylerin birlik ve beraberlik ruhu içinde bir potada eritilmesinde, bireylerin hakim ideolojiye göre yetiştirilmesinde eğitim önemli araç rolü oynamıştır. İkinci'ye (2013) göre tarih ders kitaplarında ülkenin geçmiş ve mevcut durumu ile ilgili yer verilen bilgilerin niteliği bu duruma güzel örnek oluşturmaktadır.

Milliyetçi ideolojiye inananlar bazı varsayımlardan hareket etmektedirler. Her şeyden önce milliyetçi ideolojiyi kabul eden kişiler, milletin tarih boyunca değişmeyen bir yapıda ve özde olduğunu kabul etmektedirler. Fakat yine de ulus devletlerin kendi varlıklarını devam ettirebilmek adına değişmeye devam ederek kendilerini yeniden tanımlamaktadırlar. Meydana gelen bu değişimleri özellikle eğitimde gerçekleştirilmeye çalışılan reformlarla izlemek mümkündür. İngiltere'de okullarda okutulmakta olan ders kitaplarında devlet ismi Büyük Britanya İmparatorluğu olarak değil zamanla çok kültürlü bir devlet olarak tanımlanmaya başlaması bu değişimlere güzel bir örnek oluşturmaktadır (Korkmaz, 2019).

Milliyetçi ideolojinin hakim olduğu ülkelerde uygulanan eğitim sistemlerinde ders kitaplarının bu ideolojiye göre hazırlandığını gösteren çok sayıda örnek bulunmaktadır. Hâkim ideolojinin milliyetçilik olduğu ülkelerde ders kitaplarında demokratik değer ve unsurlardan ziyade daha çok milliyetçi unsurlara yer verilmesi bunu gösteren işaretlerdendir. Bu nedenle okullarda okutulmakta olan ders kitaplarında milliyetçi ideolojiye uygun bilgi ve değerlere daha fazla ağırlık verilir. Kısaca mevcut siyasal iktidarlar meşruiyetlerini geçerli kılabilmek için eğitimi önemli bir araçlar olarak kullanmaktadırlar. Devlet uluslaşma sürecinde toplumu oluşturan bireylerin birlik ve beraberlik anlayışı içinde yaşamaları, onların homojen bir yapıda varlıklarını devam ettirebilmeleri için eğitim yanında dil ve askerlik alanlarında da politikalar geliştirmekte, eğitimi de bu politikaların hayata geçirilmesinde önemli bir araç olarak görmektedir. Tarihsel olarak incelendiğinde 19 ve 20. yüzyıllarda ortaya çıkan ulus devletlerin uluslaşma sürecinde eğitimi bir araç olarak kullandıkları görülmektedir (Korkmaz, 2019).

Türkiye'de cumhuriyetin kurulmasıyla beraber tüm alanlarda olduğu gibi eğitim alanında da millileşme çabaları dikkat çekmektedir. Yeni devletin kurulmasında Türklük esasına dayalı uluslaşma politikası temelde ülkenin birlik ve bütünlüğünü sağlamayı amaçlasa da aynı zamanda geri kalmışlık durumuna bir tepki olarak da kendini göstermiştir. Daha kısa bir ifadeyle cumhuriyetin başlarında gösterilen uluslaşma çaba ve politikaları birlik ve beraberlik içinde bir millet oluşturma yanında Batılılaşmayı da amaçlamıştır. içinde barındırmaktadır. Atatürk'e göre milli olmayan bir eğitim, Türk milletinin geri kalmasının temel sebeplerinin başında gelmektedir (Kanbolat, 2017).

SONUÇ

Günümüzün okullarını sanayileşme sürecinin sonunda ortaya çıkan kurumlar olduğu görülmektedir. Devlet sanayileşme süreci ile birlikte daha önce din kurumlarının kontrolünde bulunan eğitim kurumlarını artık kendi kontrolü altına almıştır. Sanayileşme sonrası bir taraftan ortaya çıkan işgününün karşılanması için insanların eğitilmesi zorunluluğu, diğer taraftan da devletin kendi varlığını ve meşruiyetini kabul ettirmek için kullandığı en önemli aracın eğitim olduğu görülmektedir. Bu nedenle bugün dünya genelinde uygulanan eğitim sistemlerine bakıldığında her birinin mutlaka bir ideolojisi olduğu, resmi ideolojiden etkilendiği görülmektedir. Her devletin farklı bir resmi ideolojisi olduğuna göre dünya genelinde uygulanan eğitim anlayış ve uygulamalarının farklı ideolojilere dayandığı söylenebilir. Bu ideolojilerin en önemlilerinden birisinin de milliyetçilik ideolojisi olduğu söylenebilir.

Temel odak noktası ulus olan milliyetçilikte ulusal kimlik, milli birlik ve dayanışma, birlik ve beraberlik gibi kavramların sık olarak kullanıldığı, bu kavramların milliyetçi ideolojinin öne çıkan kavramları olduğu görülmektedir. Buna göre milliyetçi ideolojiyi esas alan bir eğitimin de bu anlayışa dayanması beklenmektedir.

Eğitim, toplumun kenetlenmesi, birlik ve beraberlik içinde yaşaması için önemli bir araç rolü üstlenmektedir. Milliyetçi ideolojide aidiyet duygusu kuvvetli bireylerin yetiştirilmesi de önemli eğitim amaçları arasında yer almaktadır.

Milliyetçi ideolojinin etkili olduğu eğitim sistemlerinde eğitim programları yanında ders kitapları en önemli araçları oluşturmaktadır. Gerek programlarda ve de gerekse ders kitaplarında ideolojik etkiler açık bir şekilde belirtilmese de ideolojik etkiler örtük program olarak son derece etkili olmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akın, M. H. (2012). Türkiye'de Muhafazakarlığın Direnme Ocağı Olarak Aile, Muhafazakar Düşünce, 8(31), 2-20.
- Akın, U. & Arslan, G. (2014). İdeoloji ve eğitim: Devlet-eğitim ilişkisine farklı bir bakış, Trakya Eğitim Fakültesi Dergisi, 4(1), 81-90.
- Althusser, L. (2019). İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları. Çev. Alp Tümertekin, İstanbul: İthaki Yayınları.
- Cevizci, A. (2010). Eğitim sözlüğü, İstanbul: Say Yayınları.
- Copeaux, E. (1998) Tarih Ders Kitaplarında (1931–1993) Türk Tarih Tezinden Türk İslam Sentezine (çeviren: Ali Berktaş), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Ankara.
- Çalışkan, M. (2018). Felsefe ve Eğitim. M. Yavuz içinde, Eğitim Bilimine Giriş, (ss. 89- 116), Anı Yayıncılık, Ankara.
- Çetin, H. (2001). Devlet, İdeoloji ve Eğitim, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 25 (2), 201–211
- Erdoğan, M. (1999). Milliyetçilik ideolojisine dair, Liberal Düşünce, (15), 89-98.
- Ertürk, S. (1998). Eğitimde program geliştirme, Meteksan A.Ş., Ankara.
- Gellner, E. (1992). Uluslar ve Ulusçuluk, (Çeviren Büşra Ersanlı Behar ve Günay Göksu Özdoğan), İnsan Yayınları, İstanbul.
- Güven, İ. (2000). Türkiye’de devlet, eğitim ve ideoloji, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Huberman, L. (1982). Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla, Dost Kitabevi, Ankara.
- İnal, K. (2008). Eğitim ve İdeoloji, Kalkedon Yayınları, İstanbul.
- Kanbolat, E. (2017). Atatürk döneminde eğitimde millilik ve modernleşmeye dair tartışmalar, Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları, 6(31), 57-80.
- Kaplan, İ. (2005). Türkiye’de milli eğitim ideolojisi, 4. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kasımoğlu, A. (2013). Milliyetçilik ve dil: Dil milliyetçiliğinin başarı ve başarısızlığı, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 3(5), 161-173.
- Kaygısız, İ. (1997). Eğitim Felsefesi ve Türk Eğitim Sisteminin Felsefi Temelleri. *Eğitim ve Yaşam*. 8, 5–15.
- Korkmaz, F. (2019). Eğitim ve ideoloji, İstanbul: Kutlu Yayınevi.
- Öncel, O. (2011). Türkiye’de Ulus Kimliğinin İnşa Sürecinde Milliyetçilik Söyleminin Yansımaları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztürk, Y. (2009). 1980 sonrası Türkiye’de milli eğitim ideolojisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Sadker, M. P. & Sadker, D. M. (2000), Teachers, Schools, Society, McGraw Hill, Boston.
- Sargent, L. T. (2009). Contemporary political ideologies a comparative analysis, 14th Edition, Wardsworth, London.
- Smith, A. D. (1994). Milli Kimlik. (Çeviren, Bahadır Sina Şener), İletişim Yayınları, İstanbul
- Şahnagil, S. (2016). Küreselleşmeye karşı ulus devlet: Milli kimliğin geleceği üzerine bir değerlendirme, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 19(3), 892-906.
- Türedi, H. (2008). Örtük programın eğitimdeki yeri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Vallance, E. (1973/74), “Hiding the Hidden Curriculu

